

ВПЛИВ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ НА ФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Роман Володимирович КОРЧЕНЮК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Справедливість є фундаментальним принципом, на якому базується система кримінального правосуддя демократичної держави. Забезпечення цього принципу вимагає розробки ефективних гарантій, які сприяють дотриманню прав і свобод кожної особи, незалежно від її процесуального статусу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення механізмів реалізації принципу справедливості, особливо в умовах сучасних викликів, таких як зміни законодавства, війна, високий рівень злочинності та еволюція суспільних очікувань щодо прозорості судових процесів.

Принцип справедливості є фундаментальним положенням, яке пронизує всю систему права та визначає її демократичний характер. Цей принцип спрямований на забезпечення балансу між правами, обов'язками та інтересами всіх учасників кримінального процесу, надаючи їм рівні можливості для реалізації своїх прав і захисту законних інтересів. На міжнародному рівні справедливість закріплена у ключових нормативно-правових актах, таких як Загальна декларація прав людини, яка гарантує право кожної особи на незалежний і неупереджений судовий розгляд, та Європейська конвенція з прав людини, що наголошує на необхідності дотримання стандартів справедливості під час провадження у кримінальних справах.

Українська правова система також надає принципу справедливості особливого значення, закріплюючи його у Конституції України та Кримінальному процесуальному кодексі. Законодавство передбачає гарантії, що забезпечують право кожної особи на об'єктивний розгляд її справи, незалежно від процесуального статусу чи інших обставин. Це включає дотримання презумпції невинуватості, яка покладає обов'язок доведення вини на сторону обвинувачення, та забезпечення права на правову допомогу, що дозволяє особам скористатися професійною підтримкою адвокатів у процесі захисту. Однією з головних складових забезпечення принципу справедливості є рівність усіх сторін перед законом та судом, що проявляється в неупередженості органів правосуддя під час розгляду справ. Процедурні норми спрямовані на те, щоб жодна сторона не мала необґрунтованих переваг, а також гарантують, що всі дії в рамках кримінального провадження здійснюються у встановлених межах закону. Крім того, важливою гарантією виступає недопущення дискримінації, яке забезпечує рівний захист прав кожної особи незалежно від її соціального, етнічного чи економічного становища. Ефективна діяльність адвокатури, прокуратури та судових органів відіграє ключову роль у реалізації цього принципу. Їхній професіоналізм, неупередженість та дотримання етичних норм є визначальними для досягнення справедливості у кожному конкретному випадку. Водночас, важливо

забезпечувати прозорість та підзвітність цих органів, щоб уникнути ризику зловживань і втрати довіри з боку суспільства. Таким чином, принцип справедливості є не лише правовою, а й соціальною категорією, яка вимагає системного підходу до її забезпечення на всіх рівнях правової системи.

Практична реалізація гарантій справедливості у кримінальному правосудді вимагає використання комплексного підходу, який поєднує внутрішній контроль за дотриманням процесуальних норм із зовнішнім моніторингом з боку громадськості та незалежних організацій. Одним із найефективніших механізмів є запровадження прозорих процедур, які унеможливають свавілля або упередженість у діях правоохоронців, прокурорів та суддів. Це досягається через регулярний аудит діяльності органів правосуддя, обов'язкове документування усіх процесуальних дій, а також активну участь адвокатів у забезпеченні прав осіб, які залучені до кримінального провадження. Використання сучасних інформаційних технологій відіграє важливу роль у реалізації принципу справедливості. Електронне судочинство, автоматизовані системи розподілу справ між суддями, онлайн-трансляції судових засідань — усі ці інструменти сприяють підвищенню прозорості та доступності кримінального процесу. Громадськість отримує можливість спостерігати за ходом розгляду справ у режимі реального часу, що створює додаткові гарантії неупередженості та об'єктивності судових органів. Такий підхід також мінімізує вплив людського фактору, що є важливим для запобігання корупції або порушенням процесуальних норм. Ключовим аспектом є підвищення професійної підготовки співробітників органів правопорядку. Навчання сучасним методикам розслідування, правозахисним стандартам і психологічним аспектам роботи з потерпілими та обвинуваченими є необхідним для забезпечення високої якості виконання службових обов'язків. Удосконалення системи атестації працівників та впровадження практики регулярних тренінгів дозволяють зміцнити професійний рівень правоохоронців та суддів, знижуючи ризик порушення прав учасників процесу. Особливу увагу слід приділити розвитку інститутів альтернативного вирішення спорів, таких як медіація, яка є важливим механізмом для зниження соціальної напруги та забезпечення досягнення компромісу між сторонами. Такий підхід не лише зменшує навантаження на судову систему, але й сприяє більш швидкому та гнучкому вирішенню конфліктів, що відповідає принципу справедливості. Запровадження чітких механізмів дисциплінарної відповідальності для працівників правосуддя та забезпечення реального доступу до правової допомоги також є важливими кроками у напрямку реалізації гарантій справедливості. Без дієвого контролю за дотриманням етичних стандартів та процедурних норм досягнення справедливості стає неможливим. Таким чином, лише комплексний підхід, що охоплює внутрішні й зовнішні механізми, розвиток технологій, підвищення професійного рівня співробітників і впровадження альтернативних способів вирішення спорів, може гарантувати ефективну реалізацію принципу справедливості у кримінальному правосудді.